

Kulturförvaltningen
Tjänsteskrivelse till kulturnämnden

Datum:
2022-10-13

Diarienummer:
KTN-2022-00431

Handläggare:
Pia Sörås Staflin, Helena Westin

Samrådsyttrande detaljplan Gottsunda östra

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

1. **att** till plan- och byggnadsnämnden avge upprättat samrådsyttrande avseende detaljplan för Gottsunda östra.

Ärendet

Detaljplanen syftar till att göra det möjligt att komplettera den befintliga bebyggelsen i stadsdelen med 180 nya bostäder, två friliggande förskolor med åtta avdelningar vardera, en idrottshall samt ett aktivitetsstråk för idrott utomhus. Gällande kulturarv i planområdet vill kulturförvaltningen betona betydelsen av att den gedigna kulturmiljöutredning som togs fram i planprogramsskedet används i den fortsatta planeringen och utvecklingen av området. Kulturförvaltningen vill även understryka att gestaltningen och programmeringen av aktivitetsstråket behöver fungera för utomhusaktiviteter utifrån olika åldersgruppers behov samt samspela med omgivande boendemiljöer.

Beredning

Ärendet är berett av kulturförvaltningen.

Föredragning

Kulturnämnden har möjlighet att lämna synpunkter på detaljplan för Gottsunda östra i samrådsskede 10 augusti 2022 – 21 september 2022. Kulturnämnden har beviljats förlängd svarstid till 21 oktober 2022.

Detaljplanen är en av flera detaljplaner som tillsammans bidrar till att möjliggöra de sammanhängande planeringsinriktningar som anges i Planprogram för Gottsundaområdet (KSN 2015-0654).

Detaljplanens syfte är att göra det möjligt att komplettera den befintliga bebyggelsen i stadsdelen med 180 nya bostäder, två friliggande förskolor med åtta avdelningar vardera, en idrottshall samt ett aktivitetsstråk för idrott utomhus längs med Elfrida Andréés väg.

Kulturförvaltningens bedömning

Kulturarv i planområdet och planförslaget

I det tidigare programarbetet har en kulturmiljöutredning för området Gottsunda och Valsätra tagits fram. Hänvisning till kulturmiljöutredningen saknas dock i underlag till detaljplanen. Kulturförvaltningen vill betona betydelsen av att det gedigna kunskapsunderlaget används i den fortsatta planeringen och utvecklingen av området.

Stadsdelarna Valsätra och Gottsunda är sammanhållna områden som tillsammans representerar bostadsbyggandets utveckling från slutet av 1960-talet till det tidiga 1980-talet. Gottsunda - Valsätra uppvisar en provkarta på både rekordårens byggande och den efterföljande utvecklingen av bostadsbyggandet som ifrågasatte miljonprogrammets rationella, storskaliga stadsplanering, från Bandstolens och Stenhammars högresta skivhusområden till Stråkens och Dirigentens varierade bostadskvarter. Områdets utveckling har en stark koppling till Uppsalas utveckling under andra hälften av 1900-talet, men är också en tydlig representant för en nationell berättelse om det s k miljonprogrammet och Sveriges utveckling som välfärdsstat.

I den ovan nämnda kulturmiljöutredningen för Gottsunda och Valsätra finns utförliga beskrivningar och karaktäriseringar av miljonprogrammets miljöer från 1960- och 1970-talen, avsedda att utgöra vägledning vid förändringar. Värdebärande karaktärsdrag och samhällshistoriska uttryck som är av betydelse för att förstå områdets ursprung och utveckling identifieras. Med kunskap om miljöernas kärnvärden finns möjlighet till en utveckling som tar hänsyn till och i vissa fall även förstärker områdets kulturmiljökvaiteter och stadsmiljön. Kulturförvaltningen finner det mycket angeläget att dessa beskrivningar och karaktäriseringar används och att rekommendationerna tillämpas vid den fortsatta utvecklingen av området.

De nordöstra delarna bildar tillsammans med den centralt placerade centrumanläggningen utgångspunkt för senare tillkomna årsringar söderut. Vid förtätning och komplettering är det viktigt att värna gröna brynzoner och bevarad naturmark i anslutning till befintlig bebyggelse.

I kulturmiljöutredningen pekas Gottsunda kyrka ut som områdets enda byggnad med mycket höga kulturhistoriska värden (motsvarande byggnadsminnesklass). De platser och sammanhang som kulturmiljöutredningen visar har hög känslighet för förändring, såsom Gottsundagipen, Musikparken, Gottsunda kyrka och Valsätarparken, bedöms inte påverkas av planprogrammet.

Planprogrammet föreslår bebyggelse på ett fåtal platser där det idag finns potentiella eller dokumenterade fornlämningar. Detta gäller föreslagen bebyggelse längs Slädvägen, men även ett kvarter längs Musikvägen och några kvarter längs Vårdsättravägen. Möjlig påverkan på fornminnen kan innebära en risk för negativ påverkan på kulturmiljövärden. En exploatering av fornminnesrika marker kan dock även ge möjlighet att utreda och dokumentera historiska lämningar, och därmed utgöra en möjlig positiv konsekvens av förslaget. Programmets påverkan på fornlämningar och förutsättningar att avhjälpa dessa under den fortsatta planeringen bedöms kunna hanteras under fortsatta detaljplaneskeden.

Kulturmiljöutredningen identifierar följande värdebärande karaktärsdrag i Gottsunda och Valsätra:

- Storskalig multifunktionell centrumanläggning med låga tegelvolymmer.
- Trafikseparering med samlad storskalig parkering och bilfria gårdsmiljöer.
- Servicehus med stram repeterande tegelarkitektur och tidstypisk stark färgskala.
- Gottsunda kyrka och kyrkbacke i stilbildande postmodernistisk rosa skrud.
- Anslutande centralt grönstråk för stadsdelarnas gemensamma rekreation.
- Finmaskigt internt nät av tydliga gång- och cykelstråk

Kulturförvaltningen anser att fortsatt utveckling ska ske med hänsyn till områdets grundstruktur och ursprungsplanering och att hänsyn tas till de kulturhistoriska värden och karaktärsdrag som identifierats. Utgångspunkten bör vara att de olika delområdenas bebyggelsekluster fortsatt är tydligt läsbara, att gröna zoner som inramar bebyggelsen värnas samt att trafiksepareringen med tydliga gång- och cykelstråk som strålar in mot centrummiljön fortsatt är sammanhängande och obrutna av biltrafik.

Miljonprogram och kulturarv

1965 beslutade riksdagen att bygga en miljon nya bostäder i Sverige under tio år. Syftet var att uttradera bostadsbristen. Detta påverkade även Uppsalas utbyggnad under den här perioden. Stadsplaneringen strävade mot områden präglade av ljus, luft och överkomliga priser. Gröna ytor, närhet till skolor och service och trafikseparering präglade stadsrummen. Snäva ekonomiska ramar medförde långt driven standardisering och prefabricerade betongelement effektiviserade byggandet.

”Betongförorter” har kommit att förknippas med höga, grå hus och en negativ urbanitet, med miljöer som betraktas som anonyma, kala och monotona. Ett exempel på de områden som ofta associeras med dessa negativa värden är de centrala delarna av Gottsunda. Ofta har stadsplaneringen och dess materialitet fått skulden för sociala problem associerade med platserna. En negativ mediabild av förorten och miljonprogramsområden har också länkats till frågor om utanförskap och segregation på ett sätt som påverkar boendes levnadsvillkor. Debatten förenklas stundtals så att själva arkitekturen får klä skott för andra problem av infrastrukturell, ekonomisk eller social art.

Rekordårens boendemiljöer har präglat generationer av svenskars liv. Den negativa mediabilden har väckt starka reaktioner. Miljonprogrammets flerbostadsområden är också hembygd och kulturarv; platser som gett upphov till nya kulturyttringar.

Det är av vikt att bilden av rekordårens bostadsbebyggelse nyanseras, och att kvaliteter och variation i byggnadsbestånd, stadsplanering tillsammans med sociokulturella perspektiv integreras i utvecklingen av Gottsunda och andra liknande områden. Den sociala hållbarheten ökar om medborgarna upplever sig delaktiga i kulturarvet.

Kulturförvaltningen vill betona vikten av att miljonprogrammets arkitektur inte oreflekterat förkastas, utan varsamt kompletteras med ny bebyggelse samt utvecklas med lösningar som möter nya behov och bidrar till miljömässig, social, ekonomisk och kulturell hållbarhet. Rekordårens bostadsbebyggelse är både ett kulturarv och en fysisk och social resurs som bör rustas och integreras i samhällsplaneringen.

Gestaltad livsmiljö i planförslaget

Det planerade aktivitetsstråket har potential att bli en mötesplats där olika intressen och människor kan samspela. Gestaltningen och programmeringen av aktivitetsstråket behöver fungera för utomhusaktiviteter utifrån olika åldersgruppers behov samt fungera tillsammans med omgivande boendemiljöer. Kopplingen mellan det planerade aktivitetsstråket och idrottsanläggningen precis norr om aktivitetsstråket samt omkringliggande bostadsområden blir viktig att studera i fortsatt arbete då utformning och innehåll inte regleras av detaljplanen.

Barnperspektiv

Barn i åldern 0-18 år utgör en större andel av befolkningen i Gottsundaområdet än i kommunen i genomsnitt vilket bör tas hänsyn till vid utformning och dimensionering av utemiljöer.

I beskrivningen av målpunkter för barn (s. 27) saknas angivelse av platser och lokaler för aktiviteter på fritiden som till exempel fritidsklubb och fritidsgård samt den planerade idrottshallen.

Barns perspektiv bör även tas med i planering av täthet och hushöjder.

Den trafikbullerutredning som gjorts innefattar inte ljud från stadsbilden och kultur- eller fritidsaktiviteter. Kulturförvaltningen vill understryka behovet av utomhusmiljöer där det är möjligt att spela till exempel musik eller utöva spontanidrott utan att det uppstår konflikter med boende i närheten av exempelvis det planerade aktivitetsstråket. Dessa aspekter bör belysas i planområdet, både för att motverka intressekonflikter i den offentliga miljön och för att möjliggöra ett aktivt och kreativt liv för barn och unga.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt i detta ärende.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 13 oktober 2022
- Bilaga 1, Förslag till samrådsyttrande över detaljplan för Gottsunda östra
- Planhandlingar finns att hämta på: [Gottsunda östra – Uppsala kommun](#)

Kulturförvaltningen

Sten Bernhardsson
Förvaltningsdirektör

Kulturnämnden
Yttrande

Datum: 2022-10-20
Diarienummer: KTN-2022-00431

Handläggare:
Pia Sörås Staflin, Helena Westin

Plan- och byggnadsnämnden
Ert diarienummer: PBN 2020-002655

Samrådsyttrande över detaljplan för Gottsunda östra

Kulturnämnden har tagit del av rubricerade planförslag och avger följande yttrande.

Kulturarv i planområdet och planförslaget

I det tidigare programarbetet har en kulturmiljöutredning för området Gottsunda och Valsätra tagits fram. Hänvisning till kulturmiljöutredningen saknas dock i underlag till detaljplanen. Kulturnämnden vill betona betydelsen av att det gedigna kunskapsunderlaget används i den fortsatta planeringen och utvecklingen av området.

Stadsdelarna Valsätra och Gottsunda är sammanhållna områden som tillsammans representerar bostadsbyggandets utveckling från slutet av 1960-talet till det tidiga 1980-talet. Gottsunda - Valsätra uppvisar en provkarta på både rekordårens byggande och den efterföljande utvecklingen av bostadsbyggandet som ifrågasatte miljonprogrammets rationella, storskaliga stadsplanering, från Bandstolens och Stenhammars högresta skivhusområden till Stråkens och Dirigentens varierade bostadskvarter. Områdets utveckling har en stark koppling till Uppsalas utveckling under andra hälften av 1900-talet, men är också en tydlig representant för en nationell berättelse om det s k miljonprogrammet och Sveriges utveckling som välfärdsstat.

I den ovan nämnda kulturmiljöutredningen för Gottsunda och Valsätra finns utförliga beskrivningar och karaktäriseringar av miljonprogrammets miljöer från 1960- och 1970-talen, avsedda att utgöra vägledning vid förändringar. Värdebärande karaktärsdrag och samhällshistoriska uttryck som är av betydelse för att förstå områdets ursprung och utveckling identifieras. Med kunskap om miljöernas kärnvärden finns möjlighet till en utveckling som tar hänsyn till och i vissa fall även förstärker områdets kulturmiljökvaliteter och stadsmiljön. Kulturnämnden finner det mycket angeläget att dessa beskrivningar och karaktäriseringar används och att rekommendationerna tillämpas vid den fortsatta utvecklingen av området.

De nordöstra delarna bildar tillsammans med den centralt placerade centrumanläggningen utgångspunkt för senare tillkomna årsringar söderut. Vid förtätning och komplettering är det viktigt att värna gröna brynzoner och bevarad naturmark i anslutning till befintlig bebyggelse.

I kulturmiljöutredningen pekas Gottsunda kyrka ut som områdets enda byggnad med mycket höga kulturhistoriska värden (motsvarande byggnadsminnesklass). De platser och sammanhang som kulturmiljöutredningen visar har hög känslighet för förändring, såsom Gottsundagipen, Musikparken, Gottsunda kyrka och Valsättraparken, bedöms inte påverkas av planprogrammet.

Planprogrammet föreslår bebyggelse på ett fåtal platser där det idag finns potentiella eller dokumenterade fornlämningar. Detta gäller föreslagen bebyggelse längs Slädvägen, men även ett kvarter längs Musikvägen och några kvarter längs Vårdsättravägen. Möjlig påverkan på fornminnen kan innebära en risk för negativ påverkan på kulturmiljövärden. En exploatering av fornminnesrika marker kan dock även ge möjlighet att utreda och dokumentera historiska lämningar, och därmed utgöra en möjlig positiv konsekvens av förslaget. Programmets påverkan på fornlämningar och förutsättningar att avhjälpa dessa under den fortsatta planeringen bedöms kunna hanteras under fortsatta detaljplaneskeden.

Kulturmiljöutredningen identifierar följande värdebärande karaktärsdrag i Gottsunda och Valsätra:

- Storskalig multifunktionell centrumanläggning med låga tegelvolymmer.
- Trafikseparering med samlad storskalig parkering och bilfria gårdsmiljöer.
- Servicehus med stram repeterande tegelarkitektur och tidstypisk stark färgskala.
- Gottsunda kyrka och kyrkbacke i stilbildande postmodernistisk rosa skrud.
- Anslutande centralt grönstråk för stadsdelarnas gemensamma rekreation.
- Finmaskigt internt nät av tydliga gång- och cykelstråk.

Kulturnämnden anser att fortsatt utveckling ska ske med hänsyn till områdets grundstruktur och ursprungsplanering och att hänsyn tas till de kulturhistoriska värden och karaktärsdrag som identifierats. Utgångspunkten bör vara att de olika delområdenas bebyggelsekluster fortsatt är tydligt läsbara, att gröna zoner som inramar bebyggelsen värnas samt att trafiksepareringen med tydliga gång- och cykelstråk som strålar in mot centrummiljön fortsatt är sammanhängande och obrutna av biltrafik.

Miljonprogram och kulturarv

1965 beslutade riksdagen att bygga en miljon nya bostäder i Sverige under tio år. Syftet var att uttradera bostadsbristen. Detta påverkade även Uppsalas utbyggnad under den här perioden. Stadsplaneringen strävade mot områden präglade av ljus, luft och överkomliga priser. Gröna ytor, närhet till skolor och service och trafikseparering präglade stadsrummen. Snäva ekonomiska ramar medförde långt driven standardisering och prefabricerade betongelement effektiviserade byggandet.

”Betongförorter” har kommit att förknippas med höga, grå hus och en negativ urbanitet, med miljöer som betraktas som anonyma, kala och monotona. Ett exempel på de områden som ofta associeras med dessa negativa värden är de centrala delarna av Gottsunda. Ofta har stadsplaneringen och dess materialitet fått skulden för sociala problem associerade med platserna. En negativ mediabild av förorten och miljonprogramsområden har också länkats till frågor om utanförskap och segregation

på ett sätt som påverkar boendes levnadsvillkor. Debatten förenklas stundtals så att själva arkitekturen får klä skott för andra problem av infrastrukturell, ekonomisk eller social art.

Rekordårens boendemiljöer har präglat generationer av svenskars liv. Den negativa mediabilden har väckt starka reaktioner. Miljonprogrammets flerbostadsområden är också hembygd och kulturarv; platser som gett upphov till nya kulturyttringar.

Det är av vikt att bilden av rekordårens bostadsbebyggelse nyanseras, och att kvaliteter och variation i byggnadsbestånd, stadsplanering tillsammans med sociokulturella perspektiv integreras i utvecklingen av Gottsunda och andra liknande områden. Den sociala hållbarheten ökar om medborgarna upplever sig delaktiga i kulturarvet.

Kulturnämnden vill betona vikten av att miljonprogrammets arkitektur inte oreflekterat förkastas, utan varsamt kompletteras med ny bebyggelse samt utvecklas med lösningar som möter nya behov och bidrar till miljömässig, social, ekonomisk och kulturell hållbarhet. Rekordårens bostadsbebyggelse är både ett kulturarv och en fysisk och social resurs som bör rustas och integreras i samhällsplaneringen.

Gestaltad livsmiljö i planförslaget

Det planerade aktivitetsstråket har potential att bli en mötesplats där olika intressen och människor kan samspela. Kulturnämnden vill understryka att gestaltning och programmeringen av aktivitetsstråket behöver fungera för utomhusaktiviteter utifrån olika åldersgruppers behov samt samspela med omgivande boendemiljöer.

Barnperspektiv

Barn i åldern 0-18 år utgör en större andel av befolkningen i Gottsundaområdet än i kommunen i genomsnitt vilket bör tas hänsyn till vid utformning och dimensionering av utemiljöer.

I beskrivningen av målpunkter för barn (s. 27) saknas angivelse av platser och lokaler för aktiviteter på fritiden som till exempel fritidsklubb och fritidsgård samt den planerade idrottshallen.

Barnets perspektiv bör även tas med i planering av täthet och hushöjder.

Den trafikbulerutredning som gjorts innefattar inte ljud från stadsbilden och kultur- eller fritidsaktiviteter.

Kulturnämnden vill understryka behovet av utomhusmiljöer där det är möjligt att spela till exempel musik eller utöva spontanidrott utan att det uppstår konflikter med boende i närheten av exempelvis det planerade aktivitetsstråket.

Dessa aspekter bör belysas tydligt i planarbetet, både för att motverka intressekonflikter i den offentliga miljön och för att möjliggöra ett aktivt och kreativt liv för barn och unga.

Kulturnämnden

Linda Eskilsson
Ordförande

Klara Eklund
Nämndsekreterare